Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 9 november 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Direktiv 2008/48/EG — Konsumentskydd — Konsumentkrediter — Artiklarna 1, 3 led m, 10.1, 10.2, 22.1 och 23 — Tolkning av begreppen ‘i pappersform’ och ‘på något annat varaktigt medium’ — Avtal som hänvisar till en annan handling — Krav på ‘skriftlig form’ i den mening som avses i nationell rätt — Angivande av erfordrad information genom hänvisning till objektiva parametrar — Uppgifter som ska anges i ett kreditavtal med fast löptid — Följder av att obligatoriska uppgifter saknas — Proportionalitet”

I mål C-42/15,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Okresný súd Dunajská Streda (Distriktsdomstolen i Dunajská Streda, Slovakien) genom beslut av den 19 december 2014, som inkom till domstolen den 2 februari 2015, i målet

Home Credit Slovakia a.s.

mot

Klára Bíróová,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen samt domarna M. Vilaras, J. Malenovský, M. Safjan (referent) och D. Šváby,

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: handläggaren M. Aleksejev,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 24 februari 2016,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Slovakiens regering, genom B. Ricziová, i egenskap av ombud,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Kemper, båda i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom G. Goddin och A. Tokár, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 9 juni 2016 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: slovakiska.

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 1, 3 led m, 10.1, 10.2, 22.1 och 23 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 2008, s. 66, och rättelser i EUT L 207, 2009, s. 14, EUT L 199, 2010, s. 40, EUT L 234, 2011, s. 46 och EUT L 36, 2015, s. 15).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Home Credit Slovakia a.s. och Klára Bíróová, där detta bolag yrkat betalning av resterande belopp avseende en kredit som bolaget beviljat Klára Bíróová för vilken hon inte uppfyllt sin betalningsskyldighet.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I skälen 7, 9, 10, 19, 30, 31 och 47 i direktiv 2008/48 anges följande:

”(7) För att underlätta framväxten av en väl fungerande inre marknad för konsumentkrediter är det nödvändigt att föreskriva en harmoniserad ram på gemenskapsnivå på ett antal betydande områden. …

…

(9) Det krävs fullständig harmonisering för att kunna tillförsäkra alla konsumenter i gemenskapen ett högt och likvärdigt konsumentskydd som tillvaratar deras intressen och för att det ska skapas en verklig inre marknad. Det bör därför inte vara tillåtet för medlemsstaterna att behålla eller införa andra nationella bestämmelser än de som föreskrivs i detta direktiv. Denna begränsning bör dock gälla endast då detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser. Det bör således stå medlemsstaterna fritt att behålla eller införa andra nationella bestämmelser om det inte finns några sådana harmoniserade bestämmelser. …

(10) Definitionerna i detta direktiv bestämmer harmoniseringens räckvidd. Medlemsstaternas skyldighet att genomföra bestämmelserna i detta direktiv bör därför begränsas till direktivets tillämpningsområde som det fastställs genom dessa definitioner. …

…

(19) För att konsumenten ska kunna fatta ett välgrundat beslut bör denne innan avtalet ingås få tillräcklig information, som denne får ta med sig och begrunda, om villkor och kostnader för krediten samt om sina skyldigheter. …

…

(30) Detta direktiv reglerar inte avtalsrättsliga frågor om giltigheten av kreditavtal. Medlemsstaterna får därför inom detta område behålla eller införa nationella bestämmelser som överensstämmer med gemenskapslagstiftningen. Medlemsstaterna kan reglera den rättsliga ordningen för ett erbjudande att ingå kreditavtal, särskilt när det ska ges och den period under vilken det är bindande för kreditgivaren. Om ett sådant erbjudande ges vid samma tidpunkt som den

information som ska ges innan avtalet tecknas i enlighet med detta direktiv, bör det i likhet med all ytterligare information som kreditgivaren vill ge konsumenten, ges i ett separat dokument som kan bifogas 'Standardiserad europeisk konsumentkreditinformation'.

(31) För att konsumenten ska känna till sina rättigheter och skyldigheter enligt kreditavtalet bör detta innehålla all nödvändig information på ett klart och tydligt sätt.

…

(47) Medlemsstaterna bör anta regler om vilka sanktioner som ska tillämpas vid överträdelser av de nationella bestämmelser som antagits till följd av detta direktiv och se till att de genomförs.

Medlemsstaterna bör behålla rätten att välja sanktioner, men de fastställda sanktionerna bör vara effektiva, proportionella och avskräckande."

4 Artikel 1 i direktivet, med rubriken "Syfte", har följande lydelse:

"Syftet med detta direktiv är att harmonisera vissa aspekter av medlemsstaternas lagar och andra författningar om kreditavtal för konsumenter."

5 I artikel 3, med rubriken "Definitioner", i samma direktiv anges följande under led m:

"I detta direktiv gäller följande definitioner:

…

m) *varaktigt medium*: varje medel som gör det möjligt för konsumenten att bevara information, som riktas till denne personligen, på ett sätt som är tillgängligt för användning i framtiden under en tid som är lämplig med hänsyn till vad som är avsikten med informationen och som tillåter oförändrad återgivning av den bevarade informationen."

…"

6 I artikel 10 i samma direktiv, som har rubriken "Information som ska ges i kreditavtal", föreskrivs följande:

"1. Kreditavtal ska upprättas i pappersform eller på något annat varaktigt medium.

Alla avtalsparter ska få ett exemplar av kreditavtalet. Denna artikel ska inte påverka eventuella nationella bestämmelser som överensstämmer med gemenskapslagstiftningen och som avser giltigheten av ingåendet av kreditavtal.

2. Kreditavtalet ska på ett klart och kortfattat sätt innehålla uppgift om följande:

a) Typ av kredit.

b) De avtalsslutande parternas identitet och geografiska adress samt i förekommande fall den medverkande kreditförmedlarens identitet och geografiska adress.

c) Kreditavtalets löptid.

d) Det sammanlagda kreditbeloppet och villkoren för utnyttjande av krediten.

e) Varan eller tjänsten och dess kontantpris vid kredit i form av betalningsanstånd för en särskild vara eller en tjänst eller vid kombinerade kreditavtal.

f) Krediträntan, gällande villkor för krediträntan, alla referensindex eller referensräntor som gäller den ursprungliga krediträntan, i den mån dessa finns tillgängliga, samt perioder, villkor och förfarande för ändringar av krediträntan, samt, om olika krediträntor tillämpas under olika omständigheter, ovannämnda information om samtliga tillämpliga räntor.

g) Den effektiva räntan och det sammanlagda belopp som ska betalas av konsumenten och som beräknas vid den tidpunkt då kreditavtalet ingås; alla antaganden utifrån vilka den räntesatsen har beräknats ska anges.

h) Storlek, antal och periodicitet för de delbetalningar som konsumenten ska göra och, i förekommande fall, den ordning enligt vilken betalningarna ska fördelas på olika utestående skulder med olika krediträntor för återbetalning.

i) Om kapitalet i ett kreditavtal med fast löptid ska amorteras, konsumentens rätt att, på begäran och utan avgift, när som helst under hela kreditavtalets löptid, erhålla en sammanställning i form av en amorteringsplan.

Amorteringsplanen ska upplysa om de delbetalningar som ska göras samt under vilka tidsperioder och på vilka villkor dessa belopp ska betalas. Amorteringsplanen ska för varje delbetalning innehålla uppgift om vad som utgör amortering av kapitalet, räntan beräknad på grundval av krediträntan och andra eventuella kostnader. Om räntesatsen inte är fast eller de andra kostnaderna kan ändras enligt kreditavtalet, ska amorteringsplanen på ett klart och kortfattat sätt innehålla en upplysning om att uppgifterna i planen endast är giltiga till dess krediträntan eller de andra kostnaderna enligt kreditavtalet ändras.

j) Om avgifter och räntor ska betalas utan att kapitalet amorteras, en sammanställning med information om under vilka tidsperioder och enligt vilka villkor räntor och andra återkommande avgifter och engångsavgifter ska betalas.

k) I förekommande fall avgifter för administration av ett eller flera konton där både betalningstransaktioner och kreditutnyttjande registreras, om det inte är frivilligt att öppna kontot, avgifter för att använda ett betalningsmedel för både betalningstransaktioner och kreditutnyttjande, eventuella andra avgifter med anknytning till kreditavtalet och på vilka villkor dessa kostnader kan ändras.

l) Tillämplig dröjsmålsränta enligt de villkor som är tillämpliga när kreditavtalet ingås och villkoren för ändring av denna samt i tillämpliga fall avgifterna när avtalsförpliktelser inte fullgörs.

m) En varning avseende konsekvenserna av uteblivna betalningar.

n) I förekommande fall uppgift om att en notariatsavgift tillkommer.

o) Eventuella begärda säkerheter och försäkringar.

p) Förekomst eller avsaknad av ångerrätt, frist under vilken ångerrätten kan utövas samt andra villkor för att utöva denna rätt, inklusive information om konsumentens skyldighet att återbetala det utnyttjade kapitalet och räntan i enlighet med artikel 14.3 b samt det upplupna räntebeloppet per dag.

q) Information om rättigheterna enligt artikel 15 samt villkoren för utövande av dessa rättigheter.

r) Uppgift om rätten till förtidsåterbetalning, förfarandet vid förtidsåterbetalning och, i förekommande fall, information om kreditgivarens rätt till kompensation och hur denna kompensation ska fastställas.

s) Förfarandet för att utöva rätten att säga upp kreditavtalet.

t) Uppgift om huruvida det finns tillgång till en mekanism för klagomål och prövning utanför domstol för konsumenten och hur denne i så fall ska gå till väga.

u) Eventuella andra avtalsvillkor.

v) I förekommande fall, den behöriga tillsynsmyndighetens namn och adress.

3. När punkt 2 i tillämpas ska kreditgivaren, när som helst under hela kreditavtalets löptid och utan avgift, låta konsumenten ha tillgång till en sammanställning i form av en amorteringsplan.

4. Vid kreditavtal där konsumentens betalningar inte omedelbart medför en motsvarande amortering av det totala kreditbeloppet utan används för kapitalbildning under perioder och på villkor som anges i kreditavtalet eller i ett biavtal, ska det, i den information som krävs enligt punkt 2, klart och tydligt anges att sådana kreditavtal inte utgör någon garanti för att det totala utnyttjade kreditbeloppet enligt kreditavtalet återbetalas, om inte en sådan garanti ställs.

…”

7 Artikel 14 i direktiv 2008/48 har rubriken ”Ångerrätt”. I artikel 14.1 föreskrivs följande:

”Konsumenten ska ha rätt att inom 14 kalenderdagar frånträda kreditavtalet utan att behöva ange några skäl.

Denna ångerfrist ska börja löpa

a) antingen från och med den dag kreditavtalet ingås, eller

b) från och med den dag då konsumenten får avtalsvillkoren och informationen i enlighet med artikel 10, om denna dag infaller senare än den dag som avses i led a i detta stycke.”

8 I artikel 22 i detta direktiv, med rubriken ”Harmonisering och detta direktivs tvingande karaktär”, föreskrivs följande:

”1. I den mån detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser får medlemsstaterna inte behålla eller införa andra bestämmelser i sin nationella lagstiftning som skiljer sig från vad som fastställs i detta direktiv.

…

3. Medlemsstaterna ska också säkerställa att de bestämmelser de antar för att genomföra detta direktiv inte kan kringgås genom det sätt på vilket avtal formuleras, t.ex. genom att integrera sådana kreditutnyttjanden eller kreditavtal som omfattas av tillämpningsområdet i detta direktiv i kreditavtal vars karaktär eller syfte skulle göra det möjligt att undvika tillämpning av direktivet.

…”

9 I artikel 23 i direktivet, med rubriken ”Sanktioner”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska fastställa bestämmelser om sanktioner som ska tillämpas vid överträdelse av de nationella bestämmelser som antas enligt detta direktiv och vidta alla åtgärder som krävs för att säkerställa att de genomförs. De sanktioner som föreskrivs ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.”

10 I bilaga II till direktiv 2008/48 behandlas ”standardiserad europeisk konsumentkreditinformation”. Punkt 2 i denna bilaga, med rubriken ”Beskrivning av huvuddragen i kreditprodukten”, innehåller en rad med följande lydelse: ”Avbetalningar och, i förekommande fall, i vilken ordning dessa ska fördelas”. Under nämnda rubrik ges följande beskrivning:

”Du måste betala följande:

[Belopp, antal och periodicitet för konsumentens inbetalningar]

Ränta och/eller avgifter ska betalas på följande sätt …”

Slovakisk rätt

11 Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (lag nr 129/2010 om konsumentkrediter, andra krediter och lån till konsumenter samt om ändring av vissa lagar), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (nedan kallad lag nr 129/2010), införlivar direktiv 2008/48 med slovakisk rätt.

12 I artikel 9 i nämnda lag föreskrivs följande:

”1. Ett konsumentkreditavtal ska upprättas skriftligen. Varje avtalspart ska erhålla minst en kopia av avtalet, antingen i pappersform eller på ett annat varaktigt medium som är tillgängligt för konsumenten.

2. Konsumentkreditavtalet ska, utöver de allmänna uppgifter som föreskrivs i civillagen…, innehålla följande uppgifter:

…

k) Storlek, antal och förfallodatum för avbetalningar av skuldbeloppet samt betalning av ränta och andra avgifter och, i förekommande fall, den ordning enligt vilken betalningarna ska fördelas på olika utestående skulder med olika krediträntor för återbetalning.

l) Om skuldbeloppet ska amorteras med stöd av ett konsumentkreditavtal med fast löptid, konsumentens rätt att, på begäran och utan avgift, när som helst under hela kreditavtalets löptid, erhålla en sammanställning i form av en amorteringsplan enligt punkt 5.

…”

13 I artikel 11.1 i nämnda lag anges följande:

”Den beviljade konsumentkrediten ska anses ha getts ränte- och kostnadsfritt om

a) konsumentkreditavtalet inte är skriftligt enligt artikel 9.1 och inte innehåller de uppgifter som anges i artikel 9.2 a–k, r och y samt i artikel 10.1,

b) konsumentkreditavtalet inte innehåller någon uppgift om exakt effektiv ränta till nackdel för konsumenten.”

14 I artikel 40 i Občiansky zákonník (civillagen) föreskrivs följande:

”1. En rättsakt är ogiltig om den inte är upprättad i den form som föreskrivs i lag eller såsom överenskommits mellan parterna.

…

3. En rättsakt i skriftlig form är giltig om den är undertecknad av den som upprättat den. Om akten upprättats av flera personer behöver deras underskrifter inte nödvändigtvis finnas med i samma handling, såvida inte annat föreskrivs i lag. Underskriften kan ersättas av elektronisk underskrift i de fall detta motsvarar praxis på området.

4. Kravet på skriftlig form är uppfyllt när upprättandet av rättsakten sker med hjälp av telefax, telegram eller elektroniska medel som gör det möjligt att materialisera rättsaktens innehåll och identifiera dess upphovsman. Kravet på skriftlig form är alltid uppfyllt när den elektroniskt upprättade rättsakten är undertecknad med certifierad elektronisk signatur.

…”

15 Artikel 46.2 i civillagen har följande lydelse:

”Ingående av ett skriftligt avtal medför endast att det föreligger ett anbud som accepterats skriftligen. …”

16 Artikel 273 i Obchodný zákonník (handelslagen) har följande lydelse:

”1. En del av avtalsvillkoren får fastställas genom hänvisning till allmänna avtalsvillkor som utarbetats av bransch- eller intresseorganisationer eller till andra affärsvillkor som de avtalstecknande parterna känner till eller som bifogas anbudet.

…

3. För att upprätta avtalet får standardavtal användas om detta utgör gängse affärspraxis.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

17 Den 29 juni 2011 ingick Home Credit Slovakia, i sin egenskap av kreditgivare, ett kreditavtal med Klára Bíróová (låntagare). Avtalet upprättades på ett förtryckt standardformulär som innehöll rutor som var ifyllda då krediten beviljades.

18 Enligt begäran om förhandsavgörande innehöll rutorna information avseende bland annat låntagarens personuppgifter och hennes yrke inklusive hennes lön. Vidare gavs uppgift om själva krediten och hur beloppet skulle ställas till förfogande, det vill säga det totala kreditbeloppet och det totala belopp som konsumenten skulle erlägga, månatligt avbetalningsbelopp, antal avbetalningar och betalningsfristerna för att återbetala krediten, krediträntan samt den totala återbetalningsfristen. Sistnämnda frist var 36 månader från tidpunkten för kreditens beviljande. Den årliga effektiva räntan uppgick till mellan 35 procent och 37,5 procent. Uppgift om exakt belopp skulle lämnas när krediten väl beviljats.

19 Det totala kreditbeloppet uppgick till 700 euro. I avtalet stadgades att låntagaren skulle återbetala ett sammanlagt belopp om 1 087,56 euro.

20 I avtalet angavs dessutom att en handling med rubriken ”Villkor för låneavtal med Home Credit Slovakia, a.s. – penninglån” (nedan kallade de allmänna avtalsvillkoren) utgjorde en integrerad del av avtalet.

21 Det sålunda redigerade kreditavtalet undertecknades av Home Credit Slovakia och Klára Bíróová. Med sin namnteckning intygade Klára Bíróová, enligt vad som angavs i avtalet, att hon erhållit de allmänna avtalsvillkoren, att hon tagit del av dem, att klausulerna i nämnda avtalsvillkor var klara och tillräckligt tydliga och att hon gav sitt samtycke till att hon var bunden av dem.

22 De allmänna avtalsvillkoren undertecknades däremot inte av avtalsparterna.

23 Enligt de allmänna avtalsvillkoren hade låntagaren möjlighet att, på begäran och utan avgift, när som helst under hela kreditavtalets löptid erhålla en sammanställning i form av en amorteringsplan av vilken det framgår vilka delbetalningar som ska göras samt under vilka tidsperioder och på vilka villkor dessa belopp ska betalas. Amorteringsplanen ska för varje delbetalning även innehålla uppgift om vad som utgör amortering av kapitalet, ränta och eventuella andra kostnader.

24 I de allmänna avtalsvillkoren angavs dock inte hur stor del av låntagarens månatliga avbetalning som avsåg betalning av ränta och kostnader respektive för amortering av det lånade kapitalet.

25 Efter att ha gjort två avbetalningar av krediten upphörde Klára Bíróová att återbetala den beviljade krediten. Home Credit Slovakia begärde då att hela det resterande kreditbeloppet skulle erläggas och uppmanade Klára Bíróová att betala kapitalbeloppet, dröjsmålsränta och de i kreditavtalet fastställda förseningsavgifterna.

26 Då någon betalning inte erlagts väckte Home Credit Slovakia talan vid den hänskjutande domstolen för att erhålla betalning för sin fordran. Eftersom de allmänna avtalsvillkoren inte undertecknats av parterna, framstår det enligt nämnda domstol som oklart huruvida kreditavtalet är giltigt. Den hänskjutande domstolen menar att målets utgång är beroende av hur direktiv 2008/48 ska tolkas.

27 Mot denna bakgrund beslutade Okresný súd Dunajská Streda (Distriktsdomstolen i Dunajská Streda, Slovakien) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska begreppen ‘pappersform’ och ‘annat varaktigt medium’ enligt artikel 10.1 jämförd med artikel 3 led m i direktiv 2008/48 tolkas så, att de omfattar inte enbart texten (fysisk papperskopia) i den av avtalsparterna undertecknade handlingen, som ska innehålla de delar (uppgifter) som anges i direktivets artikel 10.2 leden a–v, utan även alla övriga handlingar som nämnda text hänvisar till och som enligt nationell rätt utgör en integrerad del av avtalet (till exempel en handling som innehåller ‘allmänna avtalsvillkor’, ‘kreditvillkor ’, en ‘förteckning över kostnader’, en ‘avbetalningsplan’, vilka upprättats av kreditgivaren), även om sådana handlingar i sig själva inte uppfyller kravet på ‘skriftlig form’ enligt nationell rätt (till exempel på grund av att de inte har undertecknats av avtalsparterna)?

2) Mot bakgrund av svaret på den första frågan:

Ska artikel 10.1 och 10.2 i direktiv 2008/48 jämförd med direktivets artikel 1, enligt vilken direktivet syftar till en fullständig harmonisering på det aktuella området, tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning eller praxis som stadgar att alla delar av avtalet som anges i artikel 10.2 leden a–v ska ingå i en enda handling som uppfyller kravet på ‘skriftlig form’ enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning (det vill säga i princip i en handling undertecknad av avtalsparterna), och inte tillerkänner konsumentkreditavtalet full rättsverkan enbart till följd av att vissa av de ovannämnda delarna inte ingår i denna undertecknade handling, även i det fall där dessa delar (eller några av dessa) ingår i en separat handling (som till exempel innehåller ‘allmänna avtalsvillkor’, ‘kreditvillkor’, en ‘förteckning över kostnader’, en ‘avbetalningsplan’, vilka upprättats av kreditgivaren), med beaktande

av att det skriftliga avtalet hänvisar till denna handling, att villkoren enligt nationell rätt för att denna handling ska integreras som en del i avtalet är uppfyllda och att det förhandlade konsumentkreditavtalet sammantaget på detta sätt uppfyller kraven på att avtalet ska upprättas på ‘annat varaktigt medium’ enligt direktivets artikel 10.1?

3) Ska artikel 10.2 led h i direktiv 2008/48 tolkas så, att de uppgifter som krävs genom denna bestämmelse (närmare bestämt ‘periodicitet för delbetalningar’)

— ska anges i villkoren i det berörda avtalet (i princip genom angivande av förfallodatum (dag, månad, år) för de enskilda avbetalningarna), eller

— att det räcker att avtalet innehåller en allmän hänvisning till objektivt identifierbara parametrar utifrån vilka det går att utläsa dessa uppgifter (till exempel genom avtalsvillkoret ’månadsbeloppen ska betalas senast den 15:e i varje kalendermånad’, ‘den första avbetalningen ska ske senast en månad efter avtalets undertecknande och alla övriga avbetalningar ska alltid ske senast en månad efter den föregående avbetalningens förfallodatum’ eller andra liknande formuleringar)?

4) Om den korrekta tolkningen är den som anges i den andra strecksatsen i den tredje frågan: Ska artikel 10.2 led h i direktiv 2008/48 då tolkas så, att den uppgift som krävs genom denna bestämmelse (närmare bestämt ‘periodicitet för delbetalningar’) även kan ingå i en separat handling till vilken det avtal som uppfyller kravet på skriftlig form hänvisar (i enlighet med direktivets artikel 10.1), men som inte nödvändigtvis i sig själv måste uppfylla detta krav (det vill säga i princip att den inte nödvändigtvis måste vara undertecknad av avtalsparterna; till exempel en handling som innehåller ‘allmänna avtalsvillkor’, ‘kreditvillkor’, en ‘förteckning över kostnader’, en ‘avbetalningsplan’, vilka upprättats av kreditgivaren)?

5) Ska artikel 10.2 led i jämförd med artikel 10.2 led h i direktiv 2008/48 tolkas så, att

— det tidsbegränsade kreditavtalet, enligt vilket återbetalningen/amorteringen av det utlånade kapitalbeloppet sker genom avbetalningar, inte nödvändigtvis vid sitt upprättande måste innehålla exakt uppgift för varje avbetalning om vad som utgör återbetalning av det utlånade kapitalbeloppet och vad som utgör betalning av vanlig ränta och avgifter (det vill säga att den detaljerade avbetalnings-/amorteringsplanen inte nödvändigtvis måste utgöra en integrerad del av avtalet) utan dessa uppgifter kan ingå i en avbetalnings-/amorteringsplan som kreditgivaren presenterar för kredittagaren på vederbörandes begäran; eller så, att

— artikel 10.2 led h garanterar kredittagarens ytterligare rätt att på begäran när som helst under kreditavtalets giltighetstid erhålla en sammanställning i form av en amorteringsplan med hänvisning till en särskild dag, utan att denna rätt befriar avtalsparterna från förpliktelsen att redan i avtalet för varje avbetalning (som ska göras på grundval av kreditavtalet under dess löptid) ange vad som utgör återbetalning av kapitalbelopp och betalning av vanlig ränta och kostnader, och detta separat för det aktuella avtalet?

6) Om den korrekta tolkningen är den som anges i den första strecksatsen i den femte frågan: Omfattas då denna fråga av den fullständiga harmonisering som eftersträvas med direktiv 2008/48, vilket innebär att medlemsstaten enligt direktivets artikel 22.1 inte får bestämma att kreditavtalet ska innehålla exakt uppgift för varje avbetalning om vad som utgör återbetalning av det utlånade kapitalbeloppet och vad som utgör betalning av vanlig ränta och avgifter (det vill säga att den detaljerade amorteringsplanen utgör en integrerad del av avtalet)?

7) Ska bestämmelserna i artikel 1 i direktiv 2008/48, enligt vilken direktivet syftar till en fullständig harmonisering inom det aktuella området, eller i direktivets artikel 23, enligt vilken sanktionerna ska vara proportionella, tolkas så, att nämnda bestämmelser utgör hinder för en bestämmelse i

den nationella lagstiftningen enligt vilken avsaknaden av merparten av de delar av kreditavtalet som krävs enligt artikel 10.2 i direktiv 2008/48 medför att den beviljade krediten ska anses ha getts ränte- och kostnadsfritt, så att kredittagaren är skyldig att återbetala endast det kapitalbelopp som har erhållits på grundval av avtalet till kreditgivaren?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första och den andra tolkningsfrågan

28 Den första och den andra frågan ska prövas tillsammans. Den hänskjutande domstolen har ställt dessa frågor för att få klarhet i huruvida artikel 10.1 och 10.2 i direktiv 2008/48, jämförd med artikel 3 led m i samma direktiv, ska tolkas så, att samtliga de uppgifter i kreditavtalet som avses i artikel 10.2 i nämnda direktiv ska finnas med i en och samma handling, att ett kreditavtal upprättat i pappersform ska undertecknas av avtalsparterna och att detta krav på undertecknande omfattar samtliga delar av ett sådant avtal.

29 EU-domstolen erinrar inledningsvis om att kreditavtal enligt artikel 10.1 första stycket i direktiv 2008/48 ska upprättas i pappersform eller på något annat varaktigt medium.

30 Det finns emellertid inte något i direktivet som säger att kreditavtal som omfattas av denna bestämmelse ska upprättas i en och samma handling.

31 Såsom framgår av artikel 10.2 i direktiv 2008/48, jämförd med skäl 31 i samma direktiv, är kravet att ett kreditavtal som upprättats i pappersform eller på något annat varaktigt medium på ett klart och kortfattat sätt ska innehålla de uppgifter som avses i den bestämmelsen, nödvändigt för att konsumenten ska känna till sina rättigheter och skyldigheter.

32 Detta krav bidrar till att det mål som eftersträvas med direktiv 2008/48 kan uppnås. Detta mål består i en fullständig och tvingande harmonisering av vissa betydande områden vilken anses nödvändig för att kunna tillförsäkra alla konsumenter i unionen ett högt och likvärdigt skydd som tillvaratar deras intressen och för att underlätta införandet av en välfungerande inre marknad för konsumentkrediter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 61).

33 Även om samtliga uppgifter som avses i artikel 10.2 i direktiv 2008/48 inte nödvändigtvis måste inkluderas i en och samma handling för att ovannämnda mål ska anses uppfyllt, är det dock viktigt att påpeka att med hänsyn till vad som stadgas i artikel 10.1 ska samtliga uppgifter som räknas upp i artikel 10.2 upprättas i pappersform eller på något annat varaktigt medium och utgöra en integrerad del av kreditavtalet.

34 Då de uppgifter som avses i artikel 10.2 i direktiv 2008/48 ska anges på ett klart och kortfattat sätt är det – såsom generaladvokaten påpekade i punkt 52 i sitt förslag till avgörande – nödvändigt att kreditavtalet innehåller en klar och tydlig hänvisning till de övriga handlingar upprättade i pappersform eller på något annat varaktigt medium som innehåller dessa uppgifter och som verkligen överlämnats till konsumenten innan avtalet ingicks, så att vederbörande ges möjlighet att känna till samtliga sina rättigheter och skyldigheter.

35 Med hänvisning till definitionen av ”ett varaktigt medium” i den mening som avses i artikel 3 led m i direktiv 2008/48, har EU-domstolen slagit fast att ett sådant medium, på motsvarande sätt som papper, ska säkerställa att konsumenten innehar den aktuella informationen så att han eller hon, i förekommande fall, kan göra gällande sina rättigheter. Relevant i detta sammanhang är att konsumenten har möjlighet att bevara information som tillställts vederbörande personligen på ett sätt

som garanterar att dess innehåll förblir oförändrat och att den är tillgänglig under en tid som är lämplig samt att det är möjligt att återge informationen oförändrad (se, för ett liknande synsätt, såvitt gäller Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal (EGT L 144, 1997, s. 19), dom av den 5 juli 2012, Content Services, C-49/11, EU:C:2012:419, punkterna 42–44).

36 Vad därefter gäller frågan huruvida ett kreditavtal upprättat i pappersform måste vara undertecknat av parterna enligt de villkor som föreskrivs i den aktuella medlemsstatens rättssystem, gör EU-domstolen följande bedömning. I artikel 10.1 första stycket i direktiv 2008/48 görs ingen hänvisning till nationell rätt, varför begreppen ”i pappersform” och ”varaktigt medium” i denna bestämmelse ska anses ha en självständig betydelse. Tolkningen av dessa begrepp avgörs inte utifrån nationella bestämmelser om vilka formkrav som gäller för kreditavtal.

37 Begreppet ”i pappersform” definieras inte i direktivet. I artikel 3 led m i direktivet anges däremot att ”varaktigt medium” utgörs av varje medel som gör det möjligt för konsumenten att bevara information, som riktas till denne personligen, på ett sätt som är tillgängligt för användning i framtiden under en tid som är lämplig med hänsyn till vad som är avsikten med informationen och som tillåter oförändrad återgivning av den bevarade informationen.

38 Det framgår av själva ordalydelsen i artikel 10.1 i direktiv 2008/48 att begreppet ”i pappersform” hänvisar till det underlag på vilket kreditavtalet upprättats, utan att det krävs att underlaget undertecknats. Med hänsyn härtill vill den hänskjutande domstolen närmare bestämt få klarlagt huruvida direktivet utgör hinder för att en medlemsstat föreskriver ett sådant krav i sin nationella lagstiftning.

39 Enligt ordalydelsen i artikel 10.1 andra stycket i direktiv 2008/48 ska denna artikel inte påverka eventuella nationella bestämmelser som överensstämmer med unionslagstiftningen och som avser giltigheten av ingåendet av kreditavtal.

40 Ett krav i nationell rätt (se punkt 26 ovan) på att parterna i ett i pappersform upprättat kreditavtal ska underteckna avtalet såsom ett formkrav för avtalets giltighet, utgör en nationell bestämmelse som avser giltigheten av ingåendet av kreditavtal i den mening som avses i nämnda bestämmelse i direktiv 2008/48.

41 Varken direktiv 2008/48, som syftar till att genomföra en fullständig och tvingande harmonisering av vissa betydande områden vilken anses nödvändig för att kunna tillförsäkra alla konsumenter i unionen ett högt och likvärdigt skydd som tillvaratar deras intressen och för att underlätta införandet av en välfungerande inre marknad för konsumentkrediter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 mars 2014, LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, punkt 42; dom av den 18 december 2014, CA Consumer Finance, C-449/13, EU:C:2014:2464, punkt 21, och dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 61), eller unionsrätten i allmänhet utgör hinder för ett sådant krav.

42 Vad för det tredje gäller frågan huruvida det i nationell rätt uppställda kravet på undertecknande kan tillämpas på alla delar av sådana avtal, betonar EU-domstolen att ”kreditavtal” i den mening som avses i artikel 3 led c i direktiv 2008/48, upprättat i enlighet med artikel 10.1 i samma direktiv i pappersform eller på något annat varaktigt medium, måste ange de uppgifter som avses i artikel 10.2 i samma direktiv på ett klart och tydligt sätt.

43 Samtliga dessa uppgifter måste följaktligen, såsom generaladvokaten påpekade i punkt 35 i sitt förslag till avgörande, inkluderas i ett sådant avtal.

44 När en medlemsstat i nationell lagstiftning föreskriver att kravet på undertecknande är tillämpligt på alla uppgifter i avtalet, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera, utgör varken direktiv 2008/48 eller unionsrätten i allmänhet något hinder mot detta krav.

45 Mot denna bakgrund ska den första och den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 10.1 och 10.2 i direktiv 2008/48, jämförd med artikel 3 led m i samma direktiv, ska tolkas på följande sätt:

— Kreditavtal måste inte nödvändigtvis upprättas i en enda handling, men samtliga uppgifter som avses i artikel 10.2 i nämnda direktiv ska anges i pappersform eller på något annat varaktigt medium.

— Nämnda artikel utgör inte hinder för att en medlemsstat i sin nationella lagstiftning föreskriver dels att kreditavtal som omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2008/48 och som upprättats i pappersform måste undertecknas av parterna, dels att detta krav på undertecknande är tillämpligt på samtliga de uppgifter i avtalet som avses i artikel 10.2 i samma direktiv.

Den tredje och den fjärde tolkningsfrågan

46 Den tredje och den fjärde frågan ska prövas tillsammans. Den hänskjutande domstolen har ställt dessa frågor för att få klarhet i huruvida artikel 10.2 led h i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att det är nödvändigt att i kreditavtalet ange varje betalning som konsumenten ska göra med hänvisning till ett visst datum, eller om det härvidlag är tillräckligt med en allmän hänvisning i avtalet som gör det möjligt att identifiera tidpunkten då dessa betalningar ska göras.

47 Enligt nämnda bestämmelse ska kreditavtalet på ett klart och kortfattat sätt innehålla uppgift om storlek, antal och periodicitet för de delbetalningar som konsumenten ska göra och, i förekommande fall, den ordning enligt vilken betalningarna ska fördelas på olika utestående skulder med olika krediträntor för återbetalning

48 Syftet med bestämmelsen är – såsom generaladvokaten påpekade i punkt 55 i sitt förslag till avgörande – att garantera att konsumenten känner till den tidpunkt då varje delbetalning förfaller till betalning.

49 När avtalsvillkoren ger konsumenten möjlighet att utan svårighet och med säkerhet identifiera tidpunkten då dessa betalningar ska erläggas, är detta syfte således uppfyllt.

50 Mot denna bakgrund ska den tredje och fjärde frågan besvaras enligt följande. Artikel 10.2 led h i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att det inte är nödvändigt att i kreditavtalet ange förfallodatum för varje betalning som konsumenten ska göra med hänvisning till ett visst datum, under förutsättning att avtalsvillkoren ger konsumenten möjlighet att utan svårighet och med säkerhet identifiera tidpunkten då dessa betalningar ska erläggas.

Den femte och den sjätte tolkningsfrågan

51 Den femte och den sjätte frågan ska prövas tillsammans. Den hänskjutande domstolen har ställt dessa frågor för att få klarhet i huruvida artikel 10.2 leden h och i) i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att ett kreditavtal med fast löptid som föreskriver att kapitalbeloppet ska avbetalas genom delbetalningar ska ange – i en amorteringsplan – vilken andel av varje delbetalning som utgör återbetalning av det utlånade kapitalbeloppet. Om frågan besvaras nekande önskas svar på om dessa bestämmelser – utifrån artikel 22.1 i direktivet – utgör hinder för att en medlemsstat föreskriver en sådan skyldighet i sin nationella lagstiftning.

52 Såsom påpekats i punkt 47 ovan, föreskriver artikel 10.2 led h i direktivet att kreditavtalet endast måste ange storlek, antal och periodicitet för de delbetalningar som konsumenten ska göra och, i förekommande fall, den ordning enligt vilken betalningarna ska fördelas på olika utestående skulder med olika krediträntor för återbetalning.

53 Det framgår av artikel 10.2 i och 10.3 i samma direktiv att det endast är på konsumentens begäran som kreditgivaren när som helst under hela kreditavtalets löptid och utan avgift är skyldig att tillställa konsumenten en sammanställning i form av en amorteringsplan.

54 Med hänsyn till bestämmelsernas tydliga ordalydelse finner EU-domstolen att direktiv 2008/48 inte föreskriver någon skyldighet att i kreditavtalet inkludera en sådan sammanställning i form av en amorteringsplan.

55 Vad sedan gäller medlemsstaternas möjlighet att föreskriva en sådan skyldighet i sin nationella rätt, betonar EU-domstolen att medlemsstaterna inte, såvitt gäller avtal som omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2008/48, kan föreskriva några skyldigheter för avtalsparterna som inte stadgas i direktivet när detta innehåller harmoniserade bestämmelser på det område som skyldigheterna avser (se, analogt, dom av den 12 juli 2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, punkterna 63 och 64).

56 Artikel 10.2 i direktiv 2008/48 genomför emellertid en sådan harmonisering av de uppgifter som är obligatoriska att ha med i kreditavtal.

57 Kreditavtalet ska visserligen enligt artikel 10.2 led u i direktivet på ett klart och kortfattat sätt innehålla uppgift om eventuella andra avtalsvillkor. Syftet med bestämmelsen är emellertid att föreskriva en skyldighet att i avtalet, upprättat i pappersform eller på något annat varaktigt medium, inkludera alla avtalsvillkor som parterna kommit överens om inom ramen för sitt avtalsförhållande rörande krediten.

58 Däremot kan bestämmelsen inte tolkas så, att den ger medlemsstaterna rätt att i sina nationella lagstiftningar föreskriva en skyldighet att i ett kreditavtal inkludera andra uppgifter än dem som anges i artikel 10.2 i direktivet.

59 Den femte och den sjätte frågan ska således besvaras på följande sätt. Artikel 10.2 leden h och i) i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att kreditavtalet med fast löptid som föreskriver att kapitalbeloppet ska avbetalas genom delbetalningar inte måste ange – i en amorteringsplan – vilken andel av varje delbetalning som utgör återbetalning av det utlånade kapitalbeloppet. Nämnda bestämmelser, jämförda med artikel 22.1 i direktivet, utgör hinder för att en medlemsstat föreskriver en sådan skyldighet i sin nationella lagstiftning.

Den sjunde frågan

60 Den hänskjutande domstolen har ställt den sjunde frågan för att få klarhet i huruvida artikel 23 i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att den inte utgör hinder mot att en medlemsstat i sin nationella lagstiftning föreskriver att ett kreditavtal som inte innehåller samtliga uppgifter som erfordras enligt artikel 10.2 i samma direktiv ska anses vara ränte- och avgiftsfritt.

61 EU-domstolen erinrar inledningsvis om att medlemsstaterna enligt artikel 23 i direktiv 2008/48 ska fastställa bestämmelser om sanktioner som ska tillämpas vid överträdelse av de nationella bestämmelser som antas enligt detta direktiv och vidta alla åtgärder som krävs för att säkerställa att de genomförs.

62 Dock följer det av skäl 47 i direktivet att medlemsstaterna förvisso behåller rätten att välja sanktioner, men att de fastställda sanktionerna bör vara effektiva, proportionella och avskräckande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 mars 2014, LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, punkt 43).

63 EU-domstolen har redan slagit fast att sanktionernas stränghet ska vara anpassad till hur allvarliga de överträdelser är som beivras, och särskilt säkerställa att sanktionerna har en avskräckande verkan samtidigt som proportionalitetsprincipen iakttas (se dom av den 27 mars 2014, LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, punkt 45 och där angiven rättspraxis).

64 I domen av den 27 mars 2014, LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190) har EU-domstolen redan gjort en bedömning av huruvida sådana begränsningar av ett av en medlemsstat fastställt sanktionssystem har iakttagits. I det aktuella fallet gällde det en sanktion bestående i att kreditgivaren i princip förlorade hela sin rätt till ränta vid åsidosättande av sin skyldighet enligt artikel 8 i direktiv 2008/48 att innan avtalet ingås bedöma konsumentens kreditvärdighet.

65 Med hänsyn till betydelsen av syftet att skydda konsumenterna, som är en inneboende del i kreditgivarens skyldighet att kontrollera låntagarens kreditvärdighet, har EU-domstolen slagit fast att om sanktionen med förlorad ränta försvagas, eller helt omintetgörs, blir slutsatsen ofrånkomligen att denna inte är riktigt avskräckande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 mars 2014, LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, punkterna 52 och 53).

66 I fall då vissa uppgifter om återbetalningsvillkor och om avgifter för en kredit inte medtagits i ett kreditavtal, har EU-domstolen likaså slagit fast att med hänsyn till det i rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter (EGT L 42, 1987, s. 48; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 202), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 98/7/EG av den 16 februari 1998 (EGT L 101, 1998, s. 17) (nedan kallat direktiv 87/102), föreskrivna syftet att skydda konsumenten mot oskäliga kreditvillkor och för att ge denne möjlighet att då avtalet ingås ha full kännedom om villkoren för hur det ingångna avtalet kommer att fullgöras i framtiden, krävdes enligt artikel 4 i nämnda direktiv att låntagaren skulle ha kännedom om samtliga uppgifter som kunde påverka vidden av hans eller hennes åtaganden (se dom av den 9 juli 2015, Bucura, C-348/14, ej publicerad, EU:C:2015:447, punkt 57).

67 Angivelse av den effektiva räntan i kreditavtalet har bedömts vara av väsentlig betydelse såvitt gäller direktiv 87/102, i synnerhet som detta ger konsumenten möjlighet att bedöma vidden av sitt åtagande (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 16 november 2010, Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, punkterna 70 och 71).

68 Direktiv 87/102 har emellertid tolkats så, att de nationella domstolarna har rätt att ex officio tillämpa de bestämmelser genom vilka artikel 4 i direktivet har införlivats med nationell rätt och i vilka bestämmelser det föreskrivs att ett konsumentkreditavtal som inte innehåller uppgift om den effektiva räntan medför att krediten ska anses ha getts ränte- och avgiftsfritt (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 16 november 2010, Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, punkt 76).

69 Mot bakgrund av rättspraxis (se punkterna 63–68 ovan) finner EU-domstolen att kreditgivarens åsidosättande av en väsentlig skyldighet i direktiv 2008/48 kan beivras enligt nationell rätt med att kreditgivaren förlorar sin rätt att ta ut ränta och avgifter.

70 Av sådan väsentlig betydelse är skyldigheten att i kreditavtalet ange bland annat uppgift om till exempel den effektiva ränta som avses i artikel 10.2 led g i direktiv 2008/48, storlek, antal och periodicitet för delbetalningarna i enlighet med artikel 10.2 led h i direktivet samt i förekommande fall uppgift om att en notariatsavgift tillkommer och begärda säkerheter och försäkringar såsom föreskrivs i artikel 10.2 leden n och o i samma direktiv.

71 I den mån avsaknaden av sådana uppgifter i kreditavtalet kan inverka på konsumentens möjlighet att bedöma vidden av sitt åtagande, måste en sanktion enligt nationell rätt bestående i att kreditgivaren förlorar sin rätt att ta ut ränta och avgifter anses proportionerlig i den mening som avses i artikel 23 i direktiv 2008/48 och i rättspraxis enligt punkt 63 ovan.

72 Det kan dock inte anses som proportionerligt att i enlighet med nationell rätt tillämpa en sådan sanktion med allvarliga konsekvenser för kreditgivaren om det bland de uppgifter som nämns i artikel 10.2 i direktiv 2008/48 inte lämnats uppgifter som till sin natur inte påverkar konsumentens möjlighet att bedöma vidden av sitt åtagande, såsom till exempel den behöriga tillsynsmyndighetens namn och adress enligt artikel 10.2 led v i samma direktiv.

73 Mot denna bakgrund ska den sjunde frågan besvaras på följande sätt. Artikel 23 i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att den inte utgör hinder mot att en medlemsstat i sin nationella lagstiftning föreskriver att ett kreditavtal som inte innehåller samtliga uppgifter som erfordras enligt artikel 10.2 i samma direktiv ska anses vara ränte- och avgiftsfritt; detta gäller under förutsättning att det rör sig om en uppgift som, för det fall den utelämnas, kan påverka konsumentens möjlighet att bedöma vidden av sitt åtagande.

Rättegångskostnader

74 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

1) **Artikel 10.1 och 10.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG, jämförd med artikel 3 led m i nämnda direktiv, ska tolkas på följande sätt:**

   — **Kreditavtal måste inte nödvändigtvis upprättas i en enda handling, men samtliga uppgifter som avses i artikel 10.2 i nämnda direktiv ska anges i pappersform eller på något annat varaktigt medium.**

   — **Nämnda artikel utgör inte hinder för att en medlemsstat i sin nationella lagstiftning föreskriver dels att kreditavtal som omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2008/48 och som upprättats i pappersform måste undertecknas av parterna, dels att detta krav på undertecknande är tillämpligt på samtliga de uppgifter i avtalet som avses i artikel 10.2 i samma direktiv.**

2) **Artikel 10.2 led h i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att det inte är nödvändigt att i kreditavtalet ange förfallodatum för varje betalning som konsumenten ska göra med hänvisning till ett visst datum, under förutsättning att avtalsvillkoren ger konsumenten möjlighet att utan svårighet och med säkerhet identifiera tidpunkten då dessa betalningar ska erläggas.**

3) **Artikel 10.2 leden h och i) i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att ett kreditavtal med fast löptid som föreskriver att kapitalbeloppet ska avbetalas genom delbetalningar inte måste ange – i en amorteringsplan – vilken andel av varje delbetalning som utgör återbetalning av det utlånade kapitalbeloppet. Nämnda bestämmelser, jämförda med artikel 22.1 i direktivet, utgör hinder för att en medlemsstat föreskriver en sådan skyldighet i sin nationella lagstiftning.**

4) Artikel 23 i direktiv 2008/48 ska tolkas så, att den inte utgör hinder mot att en medlemsstat i sin nationella lagstiftning föreskriver att ett kreditavtal som inte innehåller samtliga uppgifter som erfordras enligt artikel 10.2 i samma direktiv ska anses vara ränte- och avgiftsfritt; detta gäller under förutsättning att det rör sig om en uppgift som, för det fall den utelämnas, kan påverka konsumentens möjlighet att bedöma vidden av sitt åtagande.

Underskrifter